

Bilden togs 1910 eller 1911. Från vänster Tor Gerholm, Knut Werner, Ingeborg Löf, Ingrid och Ragnar Gerholm och Arvid Werner, berättar fru Ingrid Gerholm-Isberg.

Ödeshög — Sveriges finaste by...

Lektor N. P. Ödman (1838—1911), lärare i Härnösand och senare i Gävle, var under många år en mycket populär föreläsare och författare. Hans roliga berättelser ur studentlivet i Uppsala på 1860-talet och en rad böcker med färgrika reseskisser från svenska bygder fick stor spridning och läses än i dag.

För många år sedan hörde jag att Ödman hade utnämnt Ödeshög till "Sveriges vackraste by" men kunde inte hitta något härom i de många böckerna. Skildringen visade sig finnas i jultidningen *Vinterny*, utgiven av Svenska Missionsförbundet, för 1911 och var illustrerad av flera bilder. N. P. Ödman berättar på sitt underhållande sätt om hur han kom till Ödeshög för att föreläsa och passade tillfället att se sig om i samhället och bygden. Ödeshög är "Sveriges finaste by", skriver han och det kan vara lika bra som vackraste.

Ett reseminne

Af N. P. Ödman

Nedskrivet ett par månader innan den populära författarens död och sannolikt hans sista litterära alster.

Ja, nu har jag gjort en liten resa igen. Den var visserligen inte alls märkvärdig, men den var så trefflig, att jag inte kan låta bli att berätta något om den. Det var just under de där varma dagarna i början af maj 1860, då allt liksom genom ett trollslag blifvit så grönt och vårlikt; och när jag kom till Ödeshög, så stod jag mig eller inte, men jag stod hela vägen från Stockholm till Lin-

köping i kupéfönstret och bara tittade på våren, på den härliga, uppspirande, ljusgröna våren. "Det Grönne er godt for Öinene" säger den gamla ankan i Andersens kända saga, och hon hade rätt: det var i sanning ljufligt att låta blicken hvila på dessa stora gröna ytor på ömse sidor om järnvägen — eller rättare att låta den ila öfver dem, ty det gick ju med snälltågsfart. Björkarna och de flesta löfträd för öfrigt hade redan små gröna blad, och gräsmattorna voro öfversållade med hvitsippor och tussilago om hvartannat — och himlen var så blå, så bländande blå, och här och där en liten insjö ännu blåare, och röda små stugor med glada barn som viftade åt tåget. Ja, det var förtjusande.

"Östgötaslätten sträckte sig oändlig"

Och likadant var det ett par dagar senare, den 11 maj, från Linköping till Ödeshög — bara med den skillnaden, att då fanns det inga skogar och berg som stängde utsikten, utan den vårgröna bördiga Östgötaslätten sträckte sig oändlig på ömse sidor om det ilande tåget. Och alltjämt stod jag i kupéfönstret och njöt af denna svenska vår. Kanske är denna njutning intensivare, när *lifvets* vår ligger långt bakom en och man själf är gammal och grå. Jag nästan tror det. Så kommo vi till Vadstena — 5 minuters uppehåll — och där var jag ute och såg på det gamla slottet, som med sina grå murar stod inbäddadt i vårgrönkan, och det klädde det gamla slottet. Ja, det föreföll mig till och med som om det känt sig förnygradt, där det från sina månghundraåriga gluggar stod och blickade ned på den nya tiden i majgrönska. Och så ilade tåget vidare igen och snart låg Omberg utbreddt framför oss — en vacker syn — och ännu en stund, och vi anlände till stranden av Sveriges vackraste sjö, den blåa Vättern. Här nere vid Hästholmen låg en ångbåt och frustade och gungade, färdig att stampa i väg till Hjo. Kaptenen stod på kommandobryggan, och hans skinande rödlätta ansikte och den hvirflande röken ur skorstenspipan och de kring bogen skvalpande vågorna, allt såg så inbjudande ut, att jag nästan var färdig att hoppa ner från tåget och ila ombord. — Men jag skulle ju till *Ödeshög*, ja, jag skulle till och med uppträda där i kväll — så jag fick vackert sitta kvar, och snart ilade tåget vidare mot Ödeshög, målet för min färd.

Nere vid stationen voro vid min ankomst Föreläsningsföreningens sekreterare och dess inspektor mig till mötes. Sekreteraren var en ung fru och "inspektoren" Ödeshögs pastor, och dessa båda ledsagade mig nu till "Hôtel Royal", där rum var beställt åt mig. "Hôtel Royal! jo, jag tackar jag", torde nu någon utbrista, "men hvad är då Ödeshög egentligen för något?" Härpå vill jag nu svara.

"Sveriges finaste by"

Ödeshög är helt enkelt en *by*, ingenting vidare. Men jag skyndar att tillägga att det är Sveriges *finaste* by — såvidt jag kan förstå — och säkert torde det vara Sveriges *största* också, ty den har icke mindre än 800 invånare, alltså betydligt flera än städerna Skanör och Falsterbo tillsammans. Märk att jag säger "by" och icke "municipalsamhälle" eller

"industrisamhälle" eller "köping", ty Ödeshög är verkligen en by, en svensk bondby och ingenting annat, med nästan idel jordbrukande befolkning och för öfrigt handelsmän och handtverkare, men ingen egentlig industri — ty en liten mekanisk verkstad med 30 arbetare, och en liten "träförädlingsfabrik i förening med sågverk" med omkring 50 arbetare är ju ingenting att tala om. Det är en härlig plats. Tänk ingen storindustri och inga industriarbetare och följaktligen ingen eller så godt som ingen socialism! Här bor och här dominerar blott en fridsam och förnöjsam jordbrukande befolkning. Och förnöjsam har den sannerligen skäl att vara, ty denna trakt omkring en mil söder om Omberg, vid Vätterns strand, är en af de fruktbaraste i Östergötland för att icke säga i hela Sverige; och på samma gång som den åtnjuter den bördiga slättbygdens alla förmåner, har den, såsom utgörande östgötaslättens yttersta utpost i söder mot den här vidtagande, historiskt ryktbara, Hålatedsskogen, äfven alla de förmåner *skogsbygden* skänker.

" — — — en by med två hotell"

Men tro dock inte, att Ödeshög *ser ut* som en by af vanliga sorten. En sådan var det väl för omkring en 20 år sedan — och en ganska liten ändå, blott några få stugor har man sagt — men nu är det helt annat. Förvandlingen började så småningom med järnvägens anläggning år 1839 — och nu ser Ödeshög ut som en liten snygg och treflig småstad: vackra breda gator och små nätta hus, de flesta hvita och af fint utseende och omgifna af gröna täppor och vackra trädgårdar. Och tänk er en by med två hotell, benämnda "Hôtel Royal" och "Stora Hotellet". Det är inte småsaker det. Visserligen är ingetdera af dem så särdeles stort, men de äro snygga och komfortabla båda två. Och i Ödeshög finnes äfven tvänne banker och för öfrigt alla möjliga affärer och naturligtvis också apotek — det är, i förbigående sagdt, apotekarens fru som är Föreläsningsföreningens sekreterare. Och själfva tillvaron af en själfständig "föreläsningsförening" i en *by* är ju också något som förtjänar att annoteras. Och "last but not least", (sist men inte minst), här finnes, om icke "mid i byn", så dock dominerande på en höjd vid en af dess utkanter, en *kyrka*, en präktig kyrka — där gudstjänsten skötes af byns egen pastor, och här finnes också ett litet prydligt missionshus, som äges af en till Svenska Missionsförbundet ansluten församling.

Och det bästa af allt: mellan dessa båda, kyrkan och missionshuset, d.v.s. mellan deras respektive ledare råder det bästa förhållande, fridsamhet och kristlig samhörighetskänsla, såsom pastor W. upplyste mig under en liten gemensam promenad upp till kyrkan på eftermiddagen. Men det var dock icke på detta förhållande han syftade, när han plötsligt vände sig till mig och sade: "Vår kyrka har blifvit *omvänd*", hvarvid jag naturligtvis gjorde stora ögon. Nej detta var, som han genast upplyste mig att taga i bokstaflig mening. Kyrkan i Ödeshög undergick nämligen år 1839 af någon anledning den märkvärdiga förändringen, att koret flyttades till *västra* ändan och ingången till den *östra*. Alltså en riktig omvändning.

Kyrkan är för resten rätt vacker till sitt yttre, fast den nu verkade mindre tilltalande på grund af byggnadsställningar för pågående reparation.

Från kyrkbacken hade vi, må det tilläggas, en vidsträckt utsikt öfver den bördiga nejden med Omberg och Vättern i fonden.

Högmässa i missionshuset

Under kyrkans reparation hållas nu de kyrkliga gudstjänsterna i det förut nämnda missionshuset — och detta är ju ett godt bevis på det fridsamma förhållande vi här ofvan omtalade. Och i missionshuset var det ock som jag denna afton höll min "aftonunderhållning" under pastorns presidium. Ätminstone var det han, som, i egenskap av "inspektor" för föreläsningarna, med några vänliga ord aftackade mig efteråt.

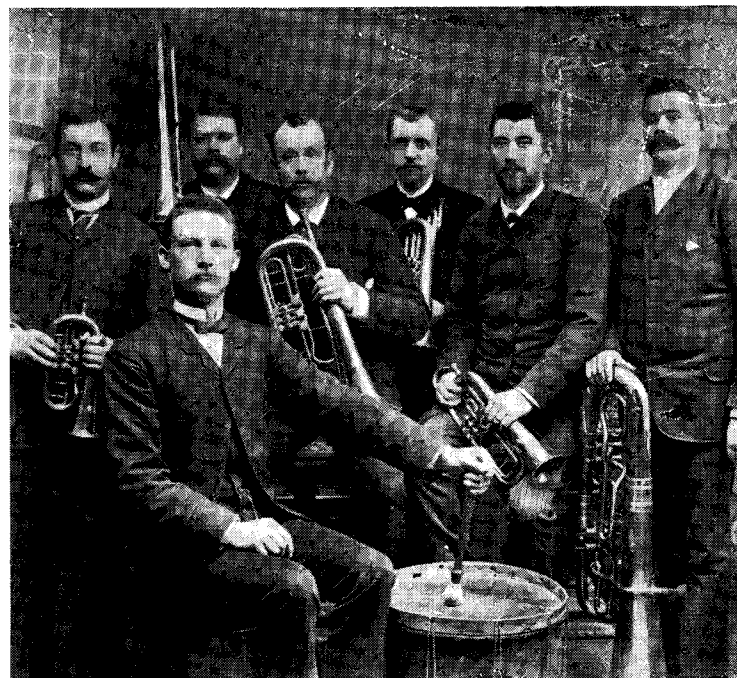
I detta sammanhang må ock nämnas att programmet ifylldes med sång af Ödeshögs nybildade manskvartett. Alltså här i Ödeshög finnes, som man hör, allt möjligt modernt, n.b. allt utom religiösa och sociala slitningar och modernt gudsförakt. Här predikas alla söndagar för fullt hus. Rätt så!

Och tänk här finnes inte heller någon spritförsäljning i detta idylliska samhälle!

Och nu hoppas jag alla alla, som läsa detta, äro lika nöjda med mitt förtjusande Ödeshög, som jag själf.

Morgon på hotellverandan

Följande morgon vid 9-tiden, just som jag hade gått ut på Hôtel Royals ljusa, trefliga glasveranda för att äta frukost och som bäst funderade på hur jag skulle få något resällskap på den lilla landsvägsfärd till Omberg som jag i sammanhang med min återresa planerat — jag hade ju redan beställt skjuts till kl. half tio — så inträdde där en medelålders dam och kom genast vänligt fram till mig och "tackade för i går", och strax kom den djärfva tanken på mig att "här ha vi resällskapet". Hon slog sig ned vid ett af småborden i min närhet, och vi kommo genast i samspråk. Hon hette Johns . . . — nej lät oss kalla henne Pettersson för att inte stöta på personligheter — och hade varit 18 år i Nordamerika och kommit åter för några år sedan för att stanna här i sin hembygd. Hon hade ingen ring på vänstra handen, och var således en själfständig *fröken*, som ej behöfde fråga någon man om lof att få följa med mig. En äkta svensk-amerikanska var hon också, treflig och språksam, och hade på mina förfrågningar intressanta upplysningar att ge mig både om Amerika och Ödeshög och Omberg. Och ett tu tre ryckte jag fram med min fråga, om hon ville följa med på en liten landsvägsfärd till Omberg — just nu. Och hon svarade tvärt *ja*. Bra, tänkte jag, så skall det låta. Ögonblicket därefter trädde också fru G. — sekreterare i föreläsningföreningen — in genom dörren i den vänliga afsikten, såsom hon tillkännagaf, att tacka mig för i går och bjuda mig farväl, och genast tänkte jag "henne ta vi också med" och frågade utan omsvep, om hon ville göra oss sällskap. Hon blef litet för-

Skyttegilletts musikkår vid sekelskiftet. Stående från vänster köpman Karl Löf, kantor Ossian Gustafsson (dirigent), underofficer Karl Moselius, bankdirektör Otto Lejon, kantor Emil Augustinsson. Stående nr 6 och den sittande mannen okända. Klichén är något skadad.

En del läsare har säkert redan identifierat "Pastor W.", komminister Joh. Wernborg (1856—1948, komminister i Ödeshög 1900—1948) och "Fru G.", maka till apotekare F. V. Gerholm.

bluffad först — men blott ett ögonblick, och så samtyckte äfven hon med ett gladt leende, men bad, såsom billigt var, att först få gå hem och underätta sin familj.

Hon var snart tillbaka, och nu gällde det att i en hast få en häst till, ty inte kunde vi alla tre jämte skjutskarlen åka efter den häst jag beställt. Man telefonerade till en åkare — ty märk, det finns naturligtvis både åkare och telefon i byn Ödeshög — men alla hästar voro ute. Till en annan — samma svar. Då gingo vi till fönstret och tittade ut på gatan och funno att det var en trilla med två säten och fyra platser, som min skjutskarl hade med sig. Superbt! Då var ju saken klar — och snart sutto vi alla tre i trillan, jag bredvid skjutskarlen på framsätet och de båda damerna på sätet bakom — och så bar det af.

Vi foro uppför backen åt kyrkan till och passerade därvid apoteket. På

en trappa i dess närhet sutto fru G:s tre småttingar och de två äldre viftade gladeligen åt mamma, men den minsta, en liten tvååring, började gråta och skrika af full hals, när hon såg mamma fara bort med en främmande gubbe. "Mamma kommer igen till middagen" ropade hon till de små, och vi körde raskt vidare och voro snart uppe på backen med kyrkan på vänster hand och hade nu den stora härliga slätten framför oss.

*

Med kusken Karlsson vid tömmarna, "en stadgad äldre man", rullade vagnen förbi Sjöstorp, "af gammal aristokratiskt ursprung" och Alvastra och upp till Hjässatorget. Pustande tog sig sällskapet upp till Hjässan. Om allt detta berättas mycket utförligt.

Litteratur:

Ett reseminne av N. P. Ödman, publicerat i Vinterny 1911, jultidning utgiven av Svenska Missionsförbundet.

☆

Grännabussen förr i världen.